

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Richardt & Becker,
Herregaarden
Hvedholm
i Fyen.
1853.

Richard del. A. Noy lit.

J. W. Bonten forlag.

Km. Dierentzen & Co lith. inst.

HVEDHOLM

i Fyn, opført 1590.

HVEDHOLM

i Fyn, opført 1590.

Vest for Faaborg løber det saakaldte Horne Land ud i Lille Belt, paa de tre Sider omgivet af Vand; det er et temmeligt høit, paa sine Steder meget bakket Jordemon, meget frugtbart, men saa godt som skovløst; det ligger i Salling Herred og udgjør Horne Sogn. Strax i den østlige Deel af dette Landskab, ved Landeveien, der fører til Bøiden, ligger Herregaarden Hvedholm, nu Hovedsædet i Grevskabet Brahesminde, en anseelig Bygning, uidentivt opført 1590 af Erik Bille, bestaaende af fire sammenbyggede, grundmurede Længer, hver paa to Etager, med et rundt Taarn og en fremspringende Karnap: mod Vest og Syd er den omgivet af Grave, der paa de to andre Sider ere tilfaste; Ladebygningerne ere for største Delen opførte 1645 af Kampesteen, som vare i det berømte Uranienborg og med kongl. Tilladelse ere hidførte fra Hveen. Gaarden er paa den ene Side omgivet af Haven, paa den anden af en lille Kystkov; Udsigten indskrænker sig til frugtbare, vel dyrkede Marker samt Bjerne Horne og Bjerne, men strax udenfor Gaarden findes flere Steder en meget smuk Udsigt til Bugten ved Faaborg og den talrige Øgruppe, som opfylder Havet paa denne Kyst.

Hvedholm skal oprindeligen have baaret Navnet Thule og ligget noget nærmere ved Faaborg, men faaet sit Navn af Hvede, der i denne Egn maaskee først blev forsøgt paa dette Sted; Thule kaldes endnu den Jordplet, hvorpaa det skal have ligget. For 400 Aar siden var Hvedholm — nu en meget anseelig Aulsgaard — ikke andet end en nylig oprettet Brydiegaard af Størrelse som en sædvanlig Bondegaard: om den først er opbygget paa udyrkede Jorder, eller blot flyttet og Navnet forandret, vide vi ikke. Den tilhørte den første Mand af den brunsvigiske Familie Hardenberg, som kom her ind i Landet, Chavo, eller — som vore Stamtaavler maaskee rigtigere kalde ham — Claus eller Niels (Nicolaus) von Hardenberg, som fulgte til Danmark i Aaret 1439 med Christoffer af Baiern og af Kongen blev forælet med en rig Enke, Mette Peders Datter (Present) til Kvistmose, Laurids Jensen

(Ebersteins) Efterleverste, ifølge en almindelig, i Lehnretten begrundet, Skik, som gav Kongen Ret til at bortgifte Enker og forældreløse Piger, hvilket naturligtvis, naar de vare rige, fortrinnsvis kom saadanne Mænd til gode, som nød Kongens Gunst, og hidrog meest til at den store Mængde her i det 13de, 14de og 15de Aarhundrede indvandrede tydske Adelsmænd fik saa anseelige Eiendomme her i Landet. Chavo eller Claus von Hardenberg kjøbte Hvedholm med nogle Gaarde i Nærheden samt en Deel af Kjeldkjær ved Veile, med mere Gods, men døde snart, hvorefter hans Enke ægtede Hr. Engelbret Bydelsbach til Torbensfeld. Hendes eneste Søn af andet Ægteskab, Jochum Hardenberg, fik sig foreløbigen udlagt Hvedholm og Kjeldkjær, dog foretoges intet fuldstændigt Skifte, saalænge Moderen levede. Hr. Jochum Hardenberg boede paa Kjeldkjær 1463, da han allerede var Ridder, fik 1468 en Gaard i Espe i Salling Herred i Pant for 17 lybske Gylben og 8 ß Stæderpenge af sin Halbroder, Albret Engelbretsøn (Bydelsbach), og forekommer endnu paa Kjeldkjær 1469, men var død 1475; han var gift med Mette Bertels Datter (Linhuus), der overlevede ham og i det store Skifte 1475 efter Svi-germoderen, Fru Mette Peders Datter (Present), fik sig og sine Børn udlagt følgende Gods, som deres Faders Arvepart:

Hvedholm, svarede hvert Aar 6 Orter Korn, 1 Mark lybsk, 1 Sviin, 2 Gæs, 4 Høns, 1 Stp. (1½ Dit.) Smør, hvilket udgjorde 6 Td. 2 St. 1½ Fdk. Rug, 4 Td. 2 St. 1½ Fdk. Byg og 1 ½ lybsk; i Bjerne 5 Gaarde, i Horne 2 Gaarde 3 Bol, Dregaard 2 Gaarde, hvilke sidstes Jorder nu formodentlig ligge under Hvedholm; desuden 16 Bøndergaarde, spredte over hele Fyn, samt Skoldemose eller en Deel deraf; de 2 Dregaarde svarede hver ligesaa meget som Hvedholm; de 5 Gaarde i Bjerne havde før været 2 Gaarde, og de 2 Gaarde i Horne 1 Gaard, hver af samme Størrelse som Hvedholm, der tilligemed disse

9 Gaarde hvert Aar svarede .38 Td. 2 $\frac{1}{2}$ Sk. Rug, 26 Td. 2 $\frac{1}{2}$ Sk. Byg, 12 $\frac{1}{2}$ 13 $\frac{1}{2}$ danff; det var hele Indtægten af Hvedholm Gaard og Gods dengang.

Fru Mette har uden Tvivl strax efter Skiftet opsagt den Brydie, som boede paa Hvedholm, og selv taget Bolig der, uden at foretage videre Forandringer ved Bygningen end høist nødvendigt. Her opdrog hun sin eneste Søn, Erik Hardenberg, som tilligemed hende nævnes til Hvedeholm 1490, da Hr. Anders Jachimsøn tog Lavhævd paa sit Gods i Svaninge Sogn, hvori omtales at 60 Aar iforveien var Hvedeholm endnu ikke bygt. Erik Hardenberg blev gift med den rige Anna Corfitz Datter Rønno, men saldt i Aaret 1500 paa Kong Hans's ulykkelige Tog i Dithmarsken, efterladende sig 3 Sønner og 2 Døttre. Hvedholm beholdt foreløbigen Fru Anna Rønno, som 1505 med sine Børns Samtykke bortbyttede Familiens Andeel i Kjeldkær Gaard og Gods, som var $\frac{1}{2}$, for 1 Gaard i Esøpe og 2 Gaarde i Sønder-Brøby i Salling Herred. Af Sønnerne fik den ældste, Jacob eller Jochum Hardenberg, Hvedholm, saasnart han blev voksen; 1523 blev han forlehnet med Baag Herred i Fyn for en Afgift af 700 Mark danske, nogle Aar efter, omtrent 1526—27, gift med den rige Edel Wille til Sandholt, Søholm og Egede, i hvilke tvende sidste Gaarde hendes Farbrødre vare Medeiere, hvorfor Jacob Hardenberg Dagen efter Brylluppet samtykkede i et Magestifte, ved hvilket den ene af disse, Hans Wille, fik Egede, ligesom den anden, Hr. Anders Wille, formodentlig ved samme Leilighed fik Søholm. Jacob Hardenberg fik sig rimeligiis udlagt Jordegods i Fyn, hvor han beboede Sandholt, gjorde Arrestov til en Herregaard og forsøgede Godset til Hvedholm, hvis Avling formodentlig af ham blev udvidet ved Redlæggelsen af de tvende Dregaarde. Hans Frue døde i Barfjelleng med en Søn, som overlevede hende kort Tid, hvorefter Faderen arvede Sandholt og alt hendes øvrige Gods, saa at han blev meget rig. 1530 affjøbte han sin Frues Morbroder, Hr. Anders Michelsen (Jernskjæg), som var Præst, for en aarlig Livrente af 20 Mark danske og 8 Allen godt engelsk Klæde hans Gods og forligte sig 1532 med Hr. Anders Wille om al Strid, dem imellem være kunde om Jordegods og Løsøre, saa at Enhver beholdt, hvad han havde i Hænde; samme Aar fik han kongl. Confirmation paa et Brev af Prior og Conventsbrødre i Helligaandskloster i Faaborg, hvorved de for Livstid forundte ham Husbondshold, Forsvar og anden Hærlighed af alt deres Gods, imod at han sørge for at de til rette Tid fik deres Landgilde og anden Rente, hvortil formodentlig den om sig gribende Reformation nødsagede dem, for saaledes at erholde Bistand af en formaende Mand imod Bønderne, som nægte at betale. Under Grevens Fælde betroede han en stor

fört 1590.

Mængde Guld og Kostbarheder til Præsten Hr. Hans Madsen i Svaninge, der, som bekendt, udholdt store Piinsler uden at røbe, hvor dette Guds laae, og derved fik Leilighed til at erfare Sjendernes Planer, hvorom han underrettede Hr. Johan Kantzau og saaledes bidrog meget til det heldige Udfald, Slaget ved Ornebjerg fik for Christian den Tredie. Naar der isvrigt berettes, at Hr. Hans Madsen traf Jacob Hardenberg i Hr. Johan Kantzaus Leir, af ham blev gjenkjendt og ført til Generalen, da er dette urigtigt, thi Jacob Hardenberg var iblandt de danske Adelsmænd, som havde hylbet Grev Christoffer og af denne og Hertug Albert som Gidsler for gunstige Fredsbetingelser bleve fængslede og førte til Meklenborg, af hvilket Fængsel han først blev befriet 1536 og fik Kongens Tilgivelse, fordi han havde hylbet Greven.

Ved denne Hr. Hans Madsens Trostøb bevarede Jacob Hardenberg sine Rigdomme og saae sig istand til i Aaret 1540 at affjæbe Kongen og Kronen det anfælige Holmekloster, nu Brahetrolleborg, for 42000 Mark lybft, dog forbeholdt Kongen sig og sine Efterkommere Gjenkjøbsret, dersom nogen af dem selv vilde kjøbe det tilbage for denne Sum: Jacob Hardenberg eiede saaledes een for hiin Tid ganske usædvanlig stor, samlet Eiendom i Strøget Nord og Vest for Faaborg. Samme Aar blev han forlehnet med Bordingborg Slot og Lehn, 1540 eller 1541 Rigsraad, 1541 forlehnet med Ræsbjyhoved Lehn, St. Hans Kloster i Odense og Stiftets Guds i Fyn, 1542 fik han Brev at St. Jørgens Hospital i Odense skulde underlægges det almindelige Hospital sammesteds og dets Bønder svare did, hvad Landgilde og Arbeide de pligtige vare; samme Aar døde han og blev begravet i St. Hans Kloster i Odense.

Efter sin første Frues Død havde Jacob Hardenberg giftet sig med Sophie Lykke, en Søster til den bekendte Rigsraad Hr. Jørgen Lykke til Dvergaard; hun havde en ganske eiendommelig Handelslyst, hvormed hun forbandt en stor Hensynsløshed imod sine Medmennesker, saavel som imod Lov og Ret, og saaledes forvoldte sig selv og sine Børn store Pengetab og mangfoldige Ugræelser. Hvorledes hun strar efter Mandens Død forandrede Smøragsgiften for Bønderne paa Holmeklosters Guds og derfor af disse, skjøndt uden Grund, indstævnedes for Kongen og Rigets Raad, men siden stræmmede de fleste til at fragaae, at de havde givet Klagerne Fuldmagt, samt derefter paalagde disse en Bøde af 100 Stude for ikke at blive tiltalte som Røgnere, er fortalt under Holmekloster i fjerde Bind af Prospekterne, ligesom ogsaa at hun maatte give Studene tilbage og at Kongen deraf tog Anledning til 1551 at lade sin Kæntemeester, Eskild Dre til Løgisnøse, indløse Klosteret for de 42000 Mark lybft, som hendes Mand havde betalt derfor, hvorvel Kongen ifølge Udtrykkene

FYNDHOLM

i Fyn, opført 1590.

i Skjødet neppe havde Ret dertil, da han lod Eskild Dre forstrække Pengene, uagtet det var gjort til en udtrykelig Betingelse at Kongen selv skulle indløse det, hvilket naturligvis var forbundet med større Vanskelighed paa en Tid, da Kronen gjerne var i Pengetrang. Der begyndte nu en temmelig smaalig Forsølgelse imod Fru Sophie for de Forandringer, hun og hendes Mand havde foretaget ved Klosteret, paa hvis Indløsning Ingen havde tænkt, saa at der var skallet og valtet dermed saaledes som man pleier at gøre med sin Eiendom. De havde ladet afbryde en Lade og nogle forfaldne Huse, og i det Sted opført en ny Lade paa et andet Sted, endvidere borttaget 25 Skå Bly, en Kirkekloffe, et Crucifix og nogle malede Tavler, endelig havde hun taget nogen Jord fra een Klosteret tilhørende Bondegaard i Svaninge, hvilken rimeligvis var bleven lagt til Hvedholm; Blyet og Kloffen leverede hun tilbage, Jorden gav hun Bonden igjen, Crucifix og Tavler førte hun ligeledes til Klosteret, paa de 10000 Ridderes Tavle nær, som var med en Hvalving over og malet, samt med udskaarne Billeder: denne havde hun skænket til Præsten Hr. Hans Madsen i Svaninge, som havde anvendt den til en Bordplade; paa en anden Tavle manglede Kronen, paa vor Frue Tavle Fod og Krone og det ene Felt var i Stykker; paa Crucifixet manglede Halvdelen af den ene Haand og to Finger paa den anden, det havde et Hug i det ene Laar, og Farven var gaaet af Livet samt af Evangelisterne om Korset; af Husene havde hun solgt eet for 2 D., et andet for 8 D., et tredje for en Stud og 1 Pund (5 Ld.) Havre, et fjerde for en 2 Stude og en Ortug (2 Ld. 4 Sk.) Havre, et femte for en Stud, som var 9 Mark værd; hun vilde gjerne betale Skaden, men de afbrudte Huse kunde nu ikke vurderes, og hun forfulgtes det ene Aar efter det andet, saa at Lehnsmanden tilsidst paa Kronens Begne lod sig indføre i fem af hendes Gaarde for disse Bagatellers Skyld: og dog var Fru Sophie den mægtige og myndige Rigsraad Hr. Jørgen Lykkes Søster og havde to Rigsraader til Svigersønner, hvilket ikke kunde frte hende fra disse Drillerier; alt dette viser noksom at Kronens Magt paa hvin Tid var en ganske anden, end man hidtil har været vant til at forestille sig, og at den, som faldt i Kongens Unåde, selv om han hørte til de mægtigste Slægter, var udsat for store Forsølgelser: Peder Dres Historie, som er fortalt under Tølløse i andet Bind af Prospekterne, viser det Samme, og efterfølgende Træk giver ligeledes et andet Begreb om Kronens Myndighed, end det almindeligt antagne.

I en anden Sag havde Fru Sophie forseet sig alvorligere, men leed ogsaa en meget alvorlig Straf. Hun drev en betydelig Studehandel, ikke blot med de Stude, der vare staldede og opfødte paa hendes egne Godser, hvortil

enhver Herremand var berettiget, men ogsaa med andre, som hun købte op, hvilket var forbudt Adelen ved Recessen af 1536; saaledes ophystes det at hun i Aaret 1556 havde ladet uddrive af Riget 1325 Stude, og selv taler hun om at hun muligvis havde opkjøbt 4000 Stude før hun fik at vide, at saadant ikke var hende tilladt. Uagtet Fru Sophie først undskyldte sig med Uvidenhed, dernæst paaastod at have kjøbt dem, for at gjøre en Kjøbmand i Duisborg i Westphalen, med hvem hun stod i Handelsforbindelser, en Tjeneste, ogsaa skaffede et Bidne, — en ung Karl, der var Kjøbmandens Svoger og berettede, at Studene vare kjøbt med hans Penge, idet han og hans Broder i Krigen havde gjort 8—9000 Gylden til Bytte, hvilke deres Svoger havde anvendt paa denne Maade og Fru Sophie af Venstabs dertil været ham behjælpelig, — saa undgik hun dog ikke at blive dømt til at have forbrudt alle de Stude, som ikke vare staldede paa hendes egne Godser, hvilket beløb sig til 1045 Stude, der beregnedes til 6 D., pr. Stykke, samt desuden 300 D. i Procesomkostninger til Lehnsmanden, som førte Sagen imod hende, ialt 6570 D. *) Trods sit fornemme, rige og mægtige Slægtkab maatte hun rigtigt betale disse Penge, i det Kongen lod udnævne Ridmænd for at gjøre Indførsel i hendes Godser, hvorpaa hendes tre Svigersønner, Erik Rosenkrands til Rjærstrup, Rigens Raad, Frands Bille til Søholm og Erik Rud til Jugsfang, ligeledes Rigens Raad, udredede Pengene, der vil beløbe sig til den anseelige Sum 52,250 Rbd. efter Studes nuværende Pris, 50 Rbd. regnet pr. Stykke: saa alvorligt mægtede Regjeringen dengang at straffe Landets Fornemste, naar de overtraadte Lovene, og saa betydelige Bøder indbrev man uden Barmhertighed, hvilket neppe vilde skee nu tildags.

Følgen af denne Dom blev en Proces imellem Fru Sophie og hendes tre Svigersønner, til hvilke hun allerede tidligere havde overladt alt sit Jordegods imod en aarlig Livrente, hvilken de imidlertid nu holdt tilbage, efterat hun havde spillet dem et saa slemt Puds: Sagen blev i Aaret 1560 forliget saaledes, at Kongen pantsatte Fru Sophie Lister Lehn i Norge for 4000 Daler, af hvilken Sum hun udredede det Halve og Svigersønnerne det Halve; efter hendes Død, som indtraf 1565, skulde Pantet blive hos Svigersønnerne indtil det blev indløst.

Af Fru Sophie Lykkes tre Døtre arvede Edel Hardenberg Hvedholm, hvilket hendes Mand, Frands Bille til Søholm, tilligemed hans Frues øvrige Andeel i Godset efter Fader og Moder tog i Besiddelse i Fru Sophies

*) I Documentet faaer 6560, hvilket siensynligt er en Skriv- eller Regnefeil.

levende Live imod at svare en aarlig Livrente, som alt fortalt er. Han fortæller at have opført den nuværende Hovedbygning, hvilket dog neppe er rigtigt; 1563 faldt han som Capitain paa et Orlogsskib i Søslaget ved Vland imod de Svenske og blev begravet i Bisby paa Gulland. Fru Edel Hardenberg besad derefter Hvedholm i sin Enkestand og vandt 1574 en Proces paa Herredagen fra Faaborg Byes Borgere, der havde et Brev fra Kong Erik Menved af 1313 paa fri Græsning, Ildbrændsel og Gjerdsel paa Diernøse, Horne og Svanninge Marker, hvilket nu erklæredes for fusk at have Gyldighed, forsaavidt de havde denne Ret med Lodseiernes Samtykke. Samme Aar udstædte hun en Dvitting til Oluf Mauritsen (Krognos's) Arvinger for et Brev paa 10,000 Daler, som hun havde givet ham i Forvaring og nu efter hans Død havde faaet tilbage. 1579 sluttede hun et Magestifte med Kongen, hvorved hun erholdt Kronens Ret i to jørdegne Bøndergaarde i Svanninge Sogn og By samt i een Gaard i Horne Sogn og By, og Kronens Herlighed i 3 Kirken tilhørende Gaarde i Horne Sogn Bjernit By samt i een Gaard i Bester Høisinge Sogn i Skovhuse, hvorimod hun udlagde 4 Gaarde i Sjælland og paa Møn, der udgjorde mere end dobbelt saameget Hartkorn; det Overstyvende har hun rimeligvis givet Afkald paa for at erholde det hende saa fordeelagtigt belliggende Selveiergods, der desuden svarede en temmelig betydelig Gjaestriafgift, hvilken ikke regnedes med i Magestifter, men hvortil dog maatte tages Hensyn.

Fru Edel Hardenberg døde 1581, hvorefter Sønnen, Erik Bille til Søholm, arvede Hvedholm. 1584 havde han en Duel med sin Fætter Jørgen Rud, hvori denne tilfattede Livet; Erik Bille opførte uden Tvivl den nuværende Hovedbygning paa Hvedholm, hvor en Steen over Porten bærer hans Navn og Årstallet 1590; samme Aar døde han ugift, hvorefter hans tvende Godser tilfaldt hans Faders Søster, den rige Jomfru Ingeborg Bille, som ved sin Død i Aaret 1608 efterlod 5 Herregaarde, nemlig Hvedholm i Fyn, Bistrup i Jylland, Jomfruenkegede i Sjælland, Svanholm og Stjernholm i Staane. Heraf arvede hendes Søsters Datter søn, Tønne Brahe til Lovstrup, Hvedholm, men faldt i Aaret 1611 for Galmar i sit 20de Aar, hvorefter hans Farbroder, Rigens Raad Steen Brahe til Knudstrup, Barretskov, Næsbyholm og Bregentved, arvede Hvedholm, hvilket han strax overlod til sin Søn Jørgen Brahe.

Denne i sin Tid saa ansete Mand er fød 1585. Efter at have fuldført sine Studeringer reiste han udenlands med den bekjendte J. J. Pontanus som Hofmester, besøgte Tydskland, Frankrig og Nederlandene og blev efter sin

Hjemkomst udnævnt til Hoffjunter 1604, fulgte Aaret efter Henrik Kamel paa hans Gesandtskabsreise til England, var atter 1606 i England, denne Gang i Kongens eget Følge, udmærkede sig i Krigen mod Sverrig, hvor han under Calmars Erobring blev saaret i Hosten af en Kugle, førte Hoffanen i det Indfald, som stete i Smaaland i Begyndelsen af Vinteren 1612, hvilket gjengjældtes af Gustav Adolph med et Indfald i Skåne, hvor de Danste overfaldt ham uforsvarende og tilføiede ham et alvorligt Tab, ved hvilken Leilighed Marskalken Wrangel med mange flere Officerer, 2 Trommer og 10 Standarter faldt i deres Hænder, af hvilke Jørgen Brahe erobrede Hoffanen, som han til Grindring ophængte i Horne Kirke; han fik en Hest skudt under sig i Slaget ved Jøntjøbing, blev efter Freden forlehnet med Rugaard 1614, med Sæbygaard 1616, med Hagenstov 1617, hvilket han beholdt til sin Død; 1624 blev han Chef for det fynske Rytterregiment, gik 1627 til England som Gesandt med Chr. Tomesen Sehested og derefter til Frankrig, blev 1633 Ridder af Elephanten og 1644 Rigens Raad. Ved de Svenskes Indfald i Fyn 1658 blev han fangen, men isvrigt behandlet med stor Dymærksomhed, saa at hans anselige Godser bleve skaanede for Plyndring; der fortælles endogsaa at jordegne Bønder, naar de blot vilde gjøre $\frac{1}{2}$ Hovning til hans Hovedgaarde, fik deres Porte rødmalede som Tegn paa at de hørte til hans Godser og derefter skaanedes for Bold og Plyndring af de Svenske, der ellers huserede slemt nok. Hr. Jørgen Brahe blev udverlet af sit Fangenskab 1660, men laae allerede i sin Hellsot, da hans tvende Sønner kom hjem fra Kjøbenhavn og fortalte ham om Forfatningens Undergang og den absolute Kongemagts Indførelse, hvilken bitter Kalk han endnu maatte tømme før sin Død, som indtraf i Februar Maaned 1661. Siden 1615 havde han været gift med Anna Gyldestjerne, der overlevede ham indtil 1677.

Hr. Jørgen Brahe var en god Husholder og blev meget rig. I Fyn eiede han Hvedholm, Østrupgaard, Brahesborg, som han byggede, Skovgaard, Barløsegaard og Hjeltebro, i Jylland Engelsholm, i Skåne Knudstrup. Som Arving efter sin Farbroder, den berømte Astronom Tyge Brahe, lod han en Mængde Stene fra Uranienborg og Stjerneborg, tildeels forsynede med Indskrifter, føre til Hvedholm, hvor han af dem, som alt fortalt, 1645 opførte Ladegaarden. Han var ikke blot en rig, men ogsaa en myndig Mand, hvorfor man kaldte ham den lille Konge paa Fyn; isvrigt var han munter og spøgefuld og nød ikke blot almindelig Agtelse, men synes ogsaa at have været meget afholdt. Mod Skoler og Fattige var han meget godgjørende, efter almindelig Skik hos hin Tids Herremænd, skænkede 1623 200 Rdl. til Odense Gymna-

stum, 1627 200 Rdl. til de fattige i Afsens, 1631 100 Rdl. til Odense Skole istedetfor Horne Degnekalds Indkomster, 1647 500 Daler til Afsens Skole. I Horne stiftede han omtrent 1637 et anseligt Hospital, hvortil han henlagde Landgilden af 7 Gaarde i Horne By, ialt 59 Td. 4 Sk. Korn, Rug og Byg; ved Brahesborg oprettede hans Børn ifølge hans Villie et Hospital for 5 Lemmer.

Ved talrige Mageskifter samlede han Godset til sine mange Herregaarde, hvoraf vi her dog kun vil anføre et Par, som angaae Hvedholm. 1629 tilbyttede Hr. Jørgen Brahe sig nemlig fra Anders Bille til Damsbo 1 Gaard i Horne, 1 Gaard i Svanninge, 3 Gaarde i Østerby, Bondemosogaard, tidligere en Herregaard, hvis Jorder nu ere underlagte Hvedholm, og 2 andre Gaarde i Millinge; 1630 fik han i Mageskifte af Kronen Horne Sogns Kirke og Kirketiende med jus patronatus.

Hr. Jørgen Brahe efterlod sig kun to Sønner, af hvilke den yngste, Preben Brahe, arvede Hvedholm, Østrupgaard og Engelsholm; han traadte aldrig i Statens Tjeneste, hvortil Fristelsen heller ikke var stor for en dansk Adelsmand i hans Tid. 1683 afbrændte Hvedholm for en Deel og blev gjenopført i de følgende Aar. 1685 stod den endnu under Bygning, da Preben Brahe den 6te Juni blev besøgt af et Par unge Mænd paa deres Reise til Udlandet; de bleve modtagne meget vel og bemærkede ved denne Leilighed i deres Dagbog, at Geheimeraad Marcus Gise til Hvidkilde var der under sin Unaabe*) og viste en høi Grad af Ro og Laalmodighed; han behandlede dem med udsøgt Opmærksomhed og ledsagede dem ved Afreisen til Bognen.

Preben Brahe døde 1708 i den høie Alder af 81 Aar, hans Frue, Susanne Gise, allerede 1683. Af deres Børn fik Etatsraad Jørgen Brahe Hvedholm; han eiede desuden det halve Gaans, var Landsdommer i Fyn og tillige Forstander for Herlufsholm Skole, hvilken han bestyrede saa slet at den næsten blev ødelagt; han døde 1716 og var gift med Anna Hedvig Thott fra Gaans, men havde ingen Børn, hvorfor Hvedholm tilfaldt hans Broder, Capitain Henrik Brahe til Engelsholm, og Søstrene, Birgitte og Karen Brahe til Østrupgaard. Henrik Brahe døde 1725, hans Frue, Henrica Sophie Bille, 1731. Karen Brahe stiftede Odense Jomfrukloster 1716, hvortil hun henlagde sin Gaard i Odense og fik berømte Bibliothek, der endnu bærer hendes Navn.

*) Tempore nebularum et caliginis fortunæ suæ; mirabor in viro summam constantiam; Fædreborgske Mss. in Quarto Nr. 432; sfr. iøvrigt om ham Prospekterne Iste Bind Hvidkilde.

Efter de tvende Sødfendes Død faldt Hvedholm 1737 til Henrik Brahes Søn, Preben Brahe, en fattig Lieutenant, som efterhaanden kom til stor Rigdom, idet hans mange Sødfende døde før han; af disse var især Søsteren Susanne Brahe meget rig, da hun havde faaet Østrupgaard ifølge Tantens Testament, Steensgaard ved sit Ægteskab med Etatsraad Hein og havde kjøbt Damsbo. Disse tvende Sødfende oprettede 1751 af deres tre Godser, Hvedholm, Steensgaard og Østrup, et Stamhuus med agnatisk-cognatisk Succesjon, hvilket Etatsraadinden ved Gavebrev 1758 forsøgede med Damsbo. Etatsraadinden døde 1760, Oberstlieutenant Preben Brahe 1786 ugift som sidste Mand af sin ældgamle Stamme, og Stamhuset faldt ifølge Erectionsbestemmelserne til Dpretternes Morbroders Sønnesøn Axel Frederik Bille, der 1787 antog Navnet Bille=Brahe, men døde ugift. samme Aar, hvorefter hans Fader, Geheimeraad Henrik Bille til Egekov, arvede Stamhuset. Han var Stiftamtmand og hvid Ridder, antog 1788 Navnet Bille=Brahe og døde 1789, hvorefter Stamhuset tilfaldt hans Søn Preben Bille=Brahe, som 1798 oprettede det til Grevskab under Navn af Brahesminde og besidder det endnu. Han er nu Geheime-Conferentsraad, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd og har i en lang Aarrække bestyret sine store Eiendomme med en mænsterværdig Omhu, saa at de høre til de bedste og meest indbringende i Landet; han eier desuden Stamhuset Egekov i Fyn og Godset Svanholt i Sjælland, hvilket sidste han har kjøbt foruden endeel Strøgods.

Hvedholm har en Mærkelighed, som fremgaaer af det Foregaaende, nemlig at det aldrig er blevet solgt i de sidste 400 Aar, siden det som en ganske almindelig Brydiegaard kom i Hardenbergernes Besiddelse, og at det i disse 400 Aar kun har tilhørt tre Familier; Herregaard har det været siden 1475, altsaa i 378 Aar.

Grevskabet Brahesminde udgjorde 1847 207 Td. frit og 1577 Td. ufrit Hartkorn efter den gamle og 216 Td. frit samt 1629 Td. ufrit Hartkorn efter den nye Matrikel og bestod af følgende Dele:

A. Hovedgaarde.

1. Hvedholm.

Gaardens Ager og Eng indeholder omtrent 611 Tdr. Land; Fredskovene 98 Tdr. Land. Hartkornet udgjorde 63 Tdr. 1 Skp. 1 Alb. privilegeret Ager og Eng, og 4 Tdr. 4 Skp. 3 Fk. 2½ Alb. uprivilegeret, samt 1 Td. 5 Skp. ½ Fk. 2 Alb. fri Skovskyd.

2. Steensgaard.

Denne Gaard ligger omtrent $\frac{1}{2}$ Mill fra Faaborg, i Nærheden af Landeveien til Afsens. Egnens Jorder ere tildeels bakkede, og i det Hele taget mindre gode end ved Horne. Hovedbygningen er gammel, bestaaer af 3 Fløe, der tildeels ere grundmurede; Ladebygningerne ere for største Delen af Grundmuur og opførte for henved 50 Aar siden. Gaarden omgives paa de tre Sider af Grave. Haven er ikke af betydelig Størrelse. Da Gaarden er opført paa et lavtliggende Sted, haves ingen god Udsigt derfra, hvorimod man fra en Bakke tæt udenfor kan overflue hele Egnen.

Under Gaarden høre 363 Tdr. Agerland og Engbund. Hartkornet udgjorde 38 Tdr. 1 Alb. Desuden hviler der 3 Stp. 1 Fdk. 1 Alb. privilegeret, og 7 Tdr. 2 Stp. 3 Fdk. 1 Alb. uprivilegeret Skovskylb paa Skovene, der ere forenede med de andre Skove under Damsboe og Østrupgaard.

3. Damsbo.

Gaarden er beliggende $1\frac{1}{2}$ Mill fra Faaborg i Nærheden af Havet. Jorderne ere ret gode og ikke meget bakkede.

Hovedbygningen bestaaer af to grundmurede Længer. Ladebygningerne ere af Bindingsværk. Gaarden er tildeels omgivet af Grave. Haven er ubetydelig. Bygningerne ligge lavt, og fra samme haves derfor kun Udsigt til Stranden.

Af Ager og Eng hører der 491 Tdr. Land under Gaarden. Hartkornet udgjorde 50 Tdr. 5 Stp. $\frac{1}{2}$ Alb., og 11 Tdr. 2 Stp. 1 Fdk. Skovskylb, alt privilegeret.

4. Østrupgaard.

Er beliggende $1\frac{1}{2}$ Mill fra Faaborg, i Nærheden af Landeveien til Odense. Hovedbygningen har tre sammenbyggede Længer, hvoraf den ene er grundmuret, de to af Bindingsværk; Ladebygningerne ere af Bindingsværk. Ved de tre Sider af Hovedbygningen ere Grave. Haven er ubetydelig. Da Gaarden paa alle Sider omgives af Bakker, er der næsten ingen Udsigt fra samme.

Ikke langt fra Gaarden ligger det saakaldte „Træbjerg“, der danner eet af de høieste Punktter i Fyn.

Agerland og Engbund udgjorde 584 Tdr. Land. Hartkornet er 30 Tdr. 7 Stp. $2\frac{1}{2}$ Alb. og 9 Tdr. 1 Fdk. Skovskylb, alt privilegeret. Desuden 16 Tdr. 7 Stp. 3 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. uprivilegeret Ager og Engs Hartkorn.

B. Skove.

Hele Areallet udgjorde 1111 Tdr. Land, hvorunder ere indbefattede nogle under Fæstegaardene hørende Skovstrækninger. Største Delen er Fredskov.

C. Kirker.

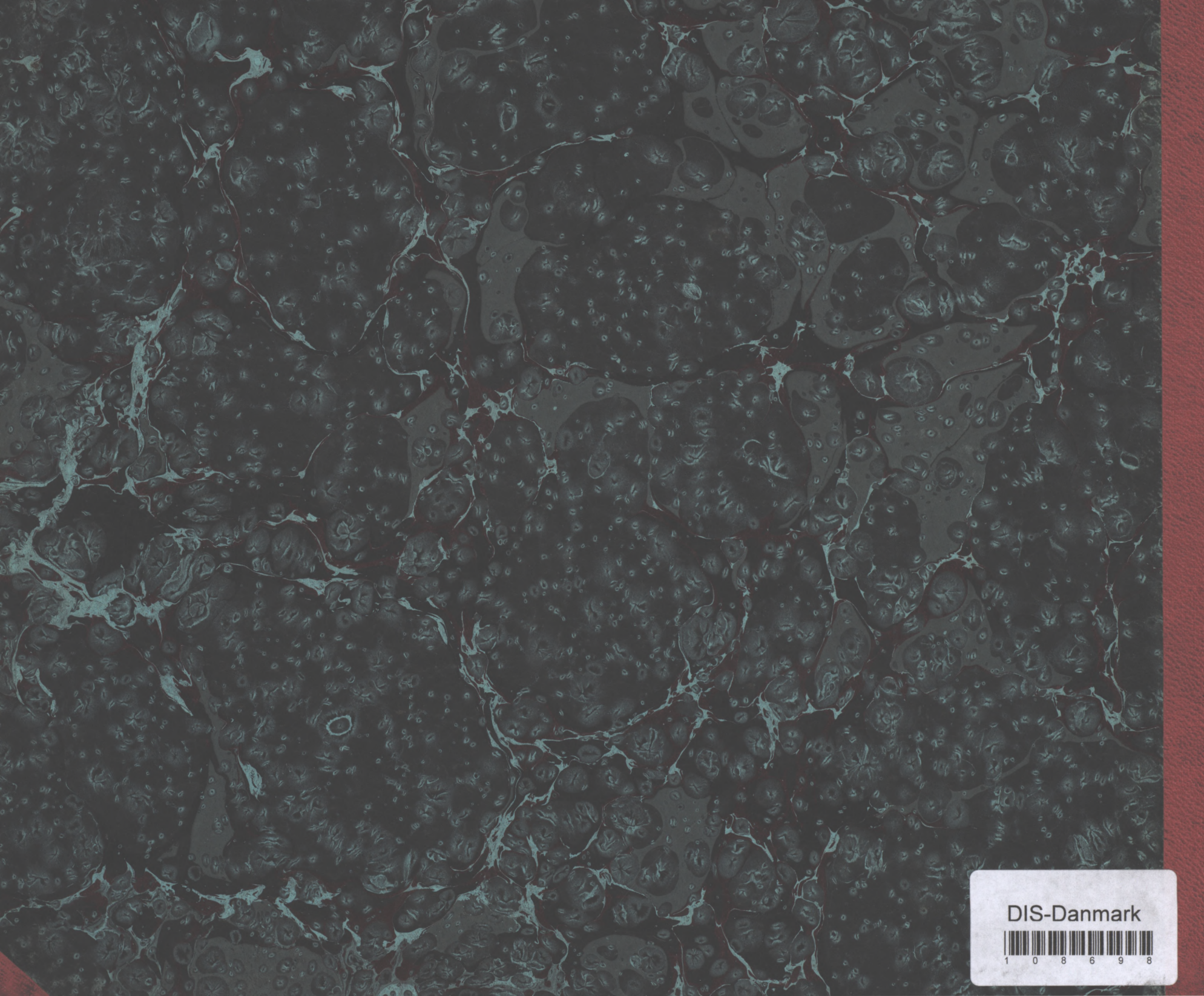
1. Horne. Det matriculerede Tiendehartorn
 udgjorde 55 Tdr. 6 St. 3 Fd. 1/2 Alb.
 Det tiendeydende Hartorn 682 - 4 - 3 - 2 -
 Denne Kirke er særdeles smuk, forsynet med anseelige Spiir og har et godt Orgel.
2. Jordløse. Matriculshartorn 21 Tdr. 6 Stp.
 Tiendeydende 194 - 1 - 3 Fd. 1/4 Alb.
 Denne Kirke, der ligger tæt ved Landeveien imellem Alsens og Faaborg, er smuk og rummelig; den har nylig faaet en Hovedreparation.
3. Hastrup. Matriculshartorn 18 Tdr. 3 Stp.
 Tiendeydende 199 - 2 - 3 Fd. 1 1/2 Alb.
4. Besterhæstinge. Matriculshartorn 22 - 2 - 2 - 2 -
 Tiendeydende 219 - 6 - 3 - 2 1/2 -
5. Heden. Matriculshartorn 13 - 6 - 2 - 2 -
 Tiendeydende 134 - 6 - 2 - 2 -

Under Grevskabet vil endvidere i sin Tid blive henlagt den bekjendte Svanninge Kirke, der fortiden hører under Alodialgodset; den blev for faa Aar siden tildeels ombygget, forsynet med et Spiir og sat i ønskelig Stand. Senere er Thorvaldsens berømte Vasrelief, forestillende Præsten Hans Madsens Ankomst til Hr. Johan Rantgau i den danske Leir, indmuret i Vaabenhuset.

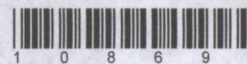
- Matriculshartorn 31 Tdr. 7 Stp.
 Det tiendeydende Hartorn 448 - 4 - 1 Fd. 3/4 Alb.

D. Bøndergods.

Hartornet udgjorde 1696 Tdr. 1 Fd.; derunder høre 263 Gaarde, 11 Møller, 14 Bolstæder og 343 Huse.

DIS-Danmark

1 0 8 6 9 8